

DESĂVÂRȘIREA UNITĂȚII NAȚIONALE ÎN TOAMNA ANULUI 1918 ȘI RELAȚIILE ROMÂNNO-RUSO-UCRAINIENE

După unirea Basarabiei cu România, elementele antiromânești au încercat să destabilizeze provincia. Într-un *Buletin informativ* al marelui Cartier General Român se arată că “ofițerii ruși s-au constituit în bande și jefuiesc populația”. Lor li s-a alăturat nobilimea evreiască din Chișinău care a hotărât să discrediteze pe români prin orice mijloace¹. Agitații antiromânești sunt semnalate și în județul Hotin, unde adversarii românilor vehiculau ideea creării unei Republici a Hotinului a cărui președinte urma să fie desemnat un frate al lui Alexandru Nicolaevici Krupenski, declarând că ei nu voiesc să recunoască alipirea Basarabiei la România². Ucraina sovietică dorea să-și lărgască granițele revendicând o parte din teritoriul județelor Hotin și Cetatea Albă din Basarabia dar și din Bucovina cu orașele Cernăuți, Siret și Storojinet. În schimb, soarta ucrainenilor din Ungaria nord-estică fusese hotărâtă prin Pactul de la Philadelphia, pe care T. G. Masaryk îl încheiase încă în iulie 1918 cu dr. Zetkowici, reprezentantul rușilor din Ungaria, prin care Rusia Subcarpatică consimți la unirea ei cu Republica Cehoslovacă în schimbul unei autonomii locale³.

Propaganda bolșevică în Basarabia era la rândul ei foarte activă. Organele românești au depistat pe consilierul agricol Ivanovici, socialist revoluționar, care a lansat o serie de proclamații cu conținut antiromânesc intitulate *Basarabscaia zavsca* adresate țăranilor și muncitorilor. Documentele arată că guvernul român este dușmanul țăranimii și că în curând Basarabia va fi realipită la Rusia⁴. În comuna Camenetz-Podolsch a fost semnalată prezența mai multor bolșevici care în mod regulat trec la români “și caută contact cu soldații noștri spre a propaga bolșevismul și în armata română apoi, preoții de la Biserica Sobor din Soroca fac drumuri dese în Ucraina, mergând la Moghilev de unde aduc ziare, manifeste, răspândesc știri tendențioase în rândurile populației românești, zvonuri false”⁵. De asemenea în Odessa, renumit centru antiromânesc s-a format la începutul lunii noiembrie 1918 o societate de foști ofițeri ruși și funcționari care – potrivit documentelor vremii lucrează la încorporarea Basarbiei la Rusia⁶.

Pentru a face față acestor acțiuni destabilizatoare organele contrainformative române și-au perfecționat metodele de lucru. Încă din 1917 își desfășura activitatea un serviciu de siguranță al Deltei condus de Mihail Moruzov. Acesta a reușit să scoată din mâinile bolșevicilor în martie 1918 pe colonelul Dragu și căpitanul Oprișănescu arestați la Ismail și să ofere informații Serviciului de Siguranță al Corpului 6 Armată⁷. Concomitent s-a trecut la organizarea riguroasă a Basarabiei. Regele Ferdinand a instituit prin decret regal

¹ Arh. Naț. Buc, fond P. C. M, dosar 19/1918, f. 12-13.

² *Ibidem*.

³ Cf. Ion Nistor, *Cehoslovaciei și românii*, în *Codrul Cosminului*, VI, 1929-1930, Cernăuți, 1930, p. 139.

⁴ Arh. Naț. Buc, fond P. C. M, dosar 19/1918, f. 52.

⁵ *Ibidem*, f. 23.

⁶ *Ibidem*, f. 56.

⁷ Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, București, 1997, p. 243-244.

Consiliul de Directori în fruntea căruia a fost numit dr. P. Cazacu, în timp ce Ion Costin, N. N. Codreanu, Gh. Grosu, Ștefan Ciobanu, Vlad Chiorescu, Emanoil Catelli, Iancu Gherman erau membri. Președintele urma să depună jurământul de credință în fața ministrului de interne, iar ceilalți membri ai consiliului prezentau acest legământ înaintea președintelui noului organism⁸. Prin jurnalul Consiliului de Miniștri din 13 iunie 1918 s-a hotărât numirea unui Comisar General al Basarabiei, care avea rolul să “coordoneze lucrările și să armonizeze raporturile între autoritățile civile și organele militare, în tot ce se referă la reorganizarea Basarabiei și la aplicarea măsurilor administrative”. În această funcție a fost numit generalul de corp de armată Arthur Văitoianu⁹.

Noul comisar lucra în strânsă colaborare cu consiliul de Directori care constituia de fapt conducerea civilă. Consiliul servea drept legătură între organele de stat ale țării cu Basarabia. “El va fi în principal consultat în toate problemele care cer să fie rezolvate pe cale de decrete în așteptarea unei lucrări legislative”¹⁰.

Pentru întărirea ordinii și liniștii interne în Basarabia, decretul privind organizarea jandarmeriei emis în timpul guvernului Marghiloman prevedea organizarea unei brigăzi speciale; a treia existență în țară având sediul (inspectoratul) la Chișinău¹¹.

Concomitent a fost intensificată propaganda românească. Un rol important a avut în această direcție Onisifor Ghibu, conducătorul cotidianului “România Nouă”, care apare la Chișinău. El s-a preocupat în special de răspândirea publicației în fruntea căreia se afla printre ostași, intelectuali. La 12 iunie 1918, Ghibu a expediat un mesaj comandantului Corpului V Armată cu sediul în Chișinău, generalul Istrati, prin care solicita sprijinul necesar răspândirii ziarului în rândurile ostașilor români din Basarabia. Ghibu își justifica cererea prin faptul că “în Basarabia atât de copleșită de influența rusească, cred că ar fi un bun mijloc de propagandă și în mâinile armatei noastre de aici, chemată a lucra pe toate terenele pentru întărirea vieții românești”¹². La 14 iunie 1918, O. Ghibu se adresează directorului învățământului din Basarabia în vederea aprobării răspândirii gazetei “România Nouă” în rândurile învățătorilor și profesorilor. Având în vedere situația grea a slujitorilor școlii, el propunea ca începând cu ziua de 15 iunie 1918 să fie trimisă tuturor învățătorilor din 1700 exemplare, dar era să fie subvenționată de Ministerul cultelor și instrucțiunii¹³. O. Ghibu a demarat acțiunea expediind cele 1700 exemplare promise învățătorilor basarabeni “pentru a-i obișnui încetul cu încetul cu cartea românească”, însă cerea sprijin financiar din partea autorităților într-o scrisoare expediată lui Ion Inuleț în vara anului 1918. Autorul mesajului se plânga însă că “cei mai mulți cititori nu plătesc abonamentul, iar gazeta este adusă în mari greutate financiare”¹⁴.

În vara 1918, Antanta a obținut victorii decisive pe frontul de vest împotriva Puterilor Centrale, profitând de criza economică, socială și politică, care cuprinsese forțele quadruplei alianțe. Din aceste motive, statele care făceau parte din Tripla Alianță au capitulat rând pe rând. Astfel la 16/29 septembrie 1918, Bulgaria a depus armele, fiind prima țară din blocul puterilor aliate Germaniei care a renunțat la luptă. Ea a semnat armistițiul cu Antanta la Salonic. Izolată, Turcia a fost nevoită să facă același lucru la 17/30 octombrie 1918, iscăind un document similar cu Anglia în portul Mudros din insula Lesbos.

⁸ Arh. Naț. Buc, fond P. C. M, dosar 30/1918, f. 14.

⁹ *Ibidem*, f. 8.

¹⁰ *Ibidem*, f. 13.

¹¹ Cf. C. I. Stan, *Politica internă a guvernului condus de Alexandru Marghiloman (martie–octombrie 1918)*, în *Musaioș*, V/1999, p. 298.

¹² *Onisifor Ghibu în corespondență*, vol. I, ediție de Mihai O. Ghibu, București, 1998, p. 353.

¹³ *Ibidem*, p. 168-169.

¹⁴ *Ibidem*, p. 267.

Austro-Ungaria acceptă și ea armistițiul de la Padova (Villa Giusti) semnat la 3 noiembrie 1918¹⁵.

În aceste condiții favorabile, aliații și-au îndreptat atenția spre Balcani unde Serbia și România se aflau sub dominația Puterilor Centrale. La 5 octombrie 1918, generalul Franchet d'Experey a întocmit un plan de operațiuni militare în regiune. Obiectivul principal era eliberarea Serbiei și sprijinirea României pentru înlăturarea ocupației străine, apoi se avea în vedere deblocarea Dardanelor, precum și organizarea de acțiuni energice împotriva forțelor austriece din Albania. Pentru frontul sârb au fost repartizate 17 divizii¹⁶.

În România, unitățile aliate aveau în frunte pe generalul Berthelot. El și-a instalat la început comandamentul la Giurgiu fiind primit cu mare entuziasm pe populația orașului. La 21 noiembrie (stil nou) 1918, marele Cartier General Român expedia raportul nr. 64 prin care informa președinția Consiliului de Miniștri că în portul dunărean, generalul C. Prezan a avut o întrevedere cu generalul Berthelot care i-a solicitat să-i pună la dispoziție nu mai puțin de 16 regimente de infanterie "pentru operațiile ce intenționează a le executa în Rusia". Dintre acestea șase "sunt cerute imediat de generalul francez"¹⁷. În ședința sa din 26 noiembrie 1918, Consiliul de Miniștri a aprobat cerera generalului Berthelot privind colaborarea trupelor române cu cele aliate. Modalitățile privind participarea unităților noastre urmau să fie stabilite de reprezentanții armatei franceze cu Ministerul de Război¹⁸.

Ulterior însă s-a renunțat la această colaborare. Generalul Berthelot s-a preocupat mai ales, de situația din Balcani unde situația era deosebit de complexă. Popoarele asuprite din dubla monarhie erau hotărâte să înlăture jugul secular al dominației habsburgice.

La rândul său, încercând să se salveze ce se mai putea salva, împăratul Carol a lansat un manifest intitulat *Către popoarele mele credincioase*. Documentul propunea restructurarea monarhiei bicefale în șase state independente. Românii din Transilvania intrau în componența Ungariei, iar cei din Bucovina erau încorporați în statul ucrainean. Soluția nu era deci viabilă, manifestul grăbind practic disoluția imperiului austro-ungar.

Românii aflați în Rusia nu considerau nici ei de durată noul stat austro-ungar, conștienți fiind că dorința lor de libertate și a celorlalte minorități naționale era prea mare. Popoarele asuprite își strâneau rândurile. Voluntarii români din Rusia au atras pe cehii și slovacii aflați aici. Consiliul Național Român a adresat, de altfel, o telegramă organului similar ceh prin care "declară separate de Austro-Ungaria, părțile românești ale Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului și Bucovinei, teritorii care formează acum cu România un stat unic, liber și independent"¹⁹. Dornici să contribuie la întregirea națională luptând pe fronturile de luptă din vestul Europei, ofițerii români aflați la Vladivostok, în îndepărtata Siberie doreau portiv un scurt raport din 13/26 septembrie 1918, întocmit de liderii acestora să formeze "o nouă armată română de voluntari dintre prizonierii români din Siberia și Rusia ca un corp independent sub protecția aliaților". Această poziție se baza pe existența aici a aproximativ 30-40.000 de ostași români. Până la finele lunii septembrie 1918, peste 1.000 de oameni s-au alăturat armatelor cehe, care se

¹⁵ Marechal Foch, *Memoires pour servir a l'histoire de la guerre*, vol. II, Paris, 1932, p. 226-268; Georges Suarez, Briand. *Sa vie, son oeuvre avec son journal et des nombreux documents inedits*, vol. IV, (1916-1918), Paris, 1940, p. 378-383; Mircea N. Popa, Lucia Popa ș. a., *Primul război mondial. Texte și documente*, București, 1981, p. 407-417; Mircea N. Popa, *Primul război mondial 1914-1918*, București, 1979, p. 440.

¹⁶ Arh. Naț. Buc, Colecția microfilme Franța, rola 179, c. 363-370; Comte du Saint Aulaire, *Confession d'un vieux diplomate*, Paris, 1953, p. 472-473.

¹⁷ Arh. Naț. Buc, fond P. C. M, dosar 16/1918, f. 1.

¹⁸ *Ibidem*, f. 2; Vezi detalii la: C. I. Stan, *Generalul Henri M. Berthelot și armatele aliate de la Dunăre (1918-1919)*, în *Anuar de științe istorice*, Ploiești, IX/1997, p. 251-257.

¹⁹ *1918 la români...*, vol. II. p. 1202, doc. 394.

îndreptau spre fronturile aliaților²⁰. La 16/29 octombrie 1918, cele trei garnizoane de voluntari români din Celiabinsk Kurgan și Petropavlovsk au proclamat eliberarea provinciilor românești din cadrul monarhiei dualiste și alipirea lor la România, fapt adus la cunoștința guvernului de la Iași, președintelui S.U.A. și Consiliului Național al Unității Române creat în Paris la 20 septembrie / 3 octombrie, sub președinția lui Take Ionescu. În telegrama adresată șefului executivului american se afirma că voluntarii români din Rusia au declarat la 16/29 octombrie că “vechile teritorii românești, Transilvania, Banatul, Maramureșul și Bucovina erau detașate de Austro-Ungaria și alipite la România, cu care de aici înainte vor forma un stat unitar, iar locuitorii lor se vor considera supuși al României Mari”²¹. Această proclamație a avut un efect deosebit asupra românilor aflați în capitala Franței. Președintele Consiliului Național al Unității Române a răspuns prin cuvinte entuziaste, arătând că telegrama voluntarilor ardeleni i-a fost de cel mai mare folos în eforturile pe care Consiliul Național le face lângă aliați pentru recunoașterea reîntregirii neamului românesc²².

Hotărârea lor era întărită și de faptul că autoritățile austro-ungare, care în anii 1917-1918 au început să primească informații despre constituirea unităților de voluntari au luat o serie de măsuri pentru urmărirea și prinderea dezertorilor. Prefectul comitatului Hunedoara, de pildă, a dispus efectuarea unor anchete referitoare la prizonierii români din Rusia care s-au înrolat ca voluntari²³. De asemenea, căpitanul de poliție de graniță din Brașov într-o adresă expediată împrumutului guvernului ungar cu sediul la Târgu Mureș, preciza: “Vă propun să dispuneți ca toți subprefecții din teritoriul Dvs. Să procedeze la o revizie amănunțită a acestor liste de ajutoare și să sistați ajutoarele de război pentru cei care au intrat în serviciul inamicului”²⁴.

Cu toate măsurile întreprinse de autorități, mișcarea de eliberare națională a românilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni se intensifică.

La 11/24 octombrie 1918 s-a hotărât la Cenăuți editarea primului număr al gazetei “Glasul Bucovinei”, de o pleiadă de intelectuali bucovineni în frunte cu profesorul universitar Sextil Pușcariu. Cu acest prilej a fost elaborată o declarație program care precizează între altele: “Pretindem că împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plămădim viitorul, care ne convine nouă în cadrul românismului”²⁵. Primul număr al acestei publicații a fost scos de sub tipar la 22 octombrie / 4 noiembrie 1918. Articolul program se intitula în mod semnificativ *Ce vrem*, fiind o adevărată declarație de independență a românilor din Bucovina: “Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc să ne ocârmuim, precum o cer interesele noastre românești. Nu mai vrem să cerem la nimeni drepturile ce ni se cuvin”. Documentul solicita unirea neîntârziată cu România, în pofida oricăror greutăți și sacrificii care s-ar ivi, căci se declară cu tărie: “De ceea ce după drept vi se cade, acum când zorile dreptății au răsărit

²⁰ Arh. Naț. Buc, fond V. Stoica, I, dosar 35/1918, f. 8.

²¹ Voicu Nițescu, *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia*, vol. III, București, 1932, p. 120.

²² *Ibidem*; C. I. Stan, *Contribuții ale românilor aflați peste hotare la înfăptuirea idealului național în toamna anului 1918*, în *AMN*, XII/1988, p. 625.

²³ Arh. Naț. Deva, fond Prefectura Comitatului Hunedoara, dosar 177/1918, f. 7-8, 16-17, 23.

²⁴ *Ibidem*, f. 28; cf. Ioan I. Șerban, *Românii în armata austro-ungară în anii primului război mondial*, în *Annales Universitatis Apulensis, Historica*, nr. 2-3/1998-1999, p. 213. Din totalul celor cca. 651.000 de români care au participat la război în cadrul armatei austro-ungare peste 120.000 au fost făcuți prizonieri în Rusia și mai bine de 20.000 în Italia (vezi Vasile Dudaș, *Voluntarii Marii Uniri*, Timișoara, 1996, p. 35-36.)

²⁵ Stelian Neagoe (editor), *Bătălia pentru Bucovina*, Timișoara, 1992, p. 89.

pretutindeni, o vom cere neînfricați și nu există jertfe care să nu aducem cu drag pentru împlinirea idealului nostru”²⁶.

La 14/27 octombrie a fost convocată la Cernăuți o Adunare Națională de către Consiliul Național Român din Austria alcătuit din deputații români din Parlamentul vienez. Pe lângă membrii acestui organism au participat primari din localitățile Țării de Sus a Moldovei, intelectuali. Cu toții s-au întrunit în Sala Mare a Palatului Național din Cernăuți unde s-au pus bazele Adunării Constituante. Adunarea a hotărât în unanimitate votarea unei moțiuni care stabilește “Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria”. Tot acum “spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili o legătură strânsă între toți românii, Constituanta instituie un Consiliu Național alcătuit din 50 de membrii”. Potrivit moțiunii, acest organism “ne va reprezenta, prin mandatar și la Conferința de Pace”, fiind singurul organ reprezentativ al românilor bucovineni întrucât “în afară de el nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărî sau trata asupra poporului român din Bucovina”. Constituanta respinge, de asemenea, orice încercare care ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare²⁷.

Consiliul Național ales de constituantă avea un comitet executiv format din Iancu Flondor – președinte, Dorimedant Popovici, Sextil Pușcariu – vicepreședinți, Vasile Bodnărescu, Radu Sbiera și Laurențiu Tomoiaga – secretari, Gheorghe Băncescu – casier.

Intensificarea luptei românilor bucovineni pentru autodeterminare se desfășura pe fondul preocupărilor autorităților austro-ungare de a ceda Bucovina și Galiția răsăriteană, Ucraina în schimbul a un milion de puduri (16.380 tone) grâu de care dubla monarhie avea mare nevoie. Acest târg oneros convenit încă din timpul tratatelor de pace de la Brest-Litovsk urma să se încheie în detrimentul poporului român.

În baza manifestului împăratului Carol, Consiliul Național Ucrainian a convocat imediat la Lvov, adunarea Națională Constituantă pe 18 octombrie 1918 sub președinția deputatului Petrușevici. A doua zi a fost proclamată independența teritoriului ucrainian din Austro-Ungaria. În aceeași zi, renegatul Nicolae Wassil Wilhelm de Cernăuți a salutat hotărârea Constituantei ucrainiene privitoare la crearea noului stat ucrainian, care să cuprindă în granițele sale Galiția orientală, Bucovina de Nord-Vest cu orașele Cernăuți, Storojinet și Siret, precum și Rusia subcarpatică din nordul Ungariei²⁸. Comentând poziția Constituantei de la Liov reputatul istoric și patriot bucovinean Ion Nistor scria peste un deceniu și jumătate următoarele: “Revendicările ucrainiene cu privire la Bucovina cu orașele Cernăuți, capitala provinciei, cu sediul mitropoliei ortodoxe române și cu înaltul său așezământ de învățătură care este universitatea, cu Siretul, fosta capitală a Moldovei lui Sas Vodă și cu Storojinetul erau provocațiuni directe la adresa românilor, care nu puteau să nu reacționeze cu toată energia contra unor încălcări teritoriale de acest fel”²⁹.

La 22 octombrie, deputatul român C. Isopescu Grecu declara în parlamentul de la Viena că popoarele au dreptul la autodeterminare al românilor de a se alipi la patria mamă: “Noi suntem cinstiți și insistăm asupra dreptului nostru firesc la autodeterminare și independență(...). Românii doresc unirea într-un stat al tuturor provinciilor românești din

²⁶ *Ce vrem*, în *Glasul Bucovinei*, I, nr. 1 din 22 octombrie 1918; Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe și Ioan Bulei, București, 1975, p. 322-323.

²⁷ *1918 la români...*, vol. II, p. 1176-1177, doc. 381; Arcadie Popovici, *Cincisprezece ani de la unirea Bucovinei. Constituanta din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, 1933, passim.

²⁸ Ion. I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție de S. Neagoe, București, 1991, p. 378-379; Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, în *Codrul cosminului*, VI/1919-1930, p. 90 s. q.

²⁹ I. I. Nistor, *Problema ucrainiană în lumina istoriei*, ediție de Ștefan Purici, Rădăuți, 1997, p. 206.

Austria și Ungaria”³⁰. La rândul său, deputatul socialist român George Grigorovici arăta în cuvântarea sa că “Unirea românilor este un ideal, o țintă pe care românii vor urmări-o totdeauna în orice împrejurări, ori și cum ar fi rezolvată soarta lor”³¹. În numele germanilor din Bucovina, dr. Keschmann declara în Parlamentul de la Viena, că aceștia doresc să împartă soarta românilor, voiesc unirea Bucovinei cu România³². În schimb, deputatul ucrainian N. Vasilko a cerut împărțirea Bucovinei între români și ucrainieni, pretinzând că ucrainienii vor discuta cu românii în spiritul dreptului internațional³³. Comitetul ținutal ucrainian a încercat să convoace o vece ținutală lărgită, dar guvernatorul regiunii contele Etzdorf nu a fost de acord deoarece astfel românii vor fi provocați, accentuând-se disensiunile între partea ucrainiană și cea română. Totuși, ca urmare a destrămării dublei monarhii, ucrainienii au luat puterea în mâinile lor la Lvov. În felul acesta, Statul Vest-Ucrainian s-a transformat într-unul independent.

Profitând de confuzia existentă de destrămarea autorităților austro-ungare inclusiv a armatei³⁴ militarii ucrainieni au ocupat cazărmile din Cernăuți. Ei au provocat mai multe incidente în noaptea de 2/3 noiembrie 1918. C. Kirîțescu prezintă acțiunile destabilizatoare ale ucrainienilor subliniind că ei “devastează depozitele militare și iau echipamente, arme și muniții. Excese antisemite încep să se producă prin sate. Contele Etzdorf aduce la cunoștința lui Flondor că ucrainienii reclamă pentru ei dreptul să guverneze partea de nord a țării până la Prut, lăsând românilor partea de sud până la Siret, ținutul mijlociu, dintre Siret și Prut, să fie considerat, până la delimitarea definitivă ca un fel de *condominium*”³⁵.

Pentru a reinstaura ordinea internă, guvernatorul Etzdorf s-a întâlnit cu deputații români și reprezentanții ucrainienilor din Bucovina. Delegații români G. A. Hurmuzachi și G. Grigorovici au susținut punctul de vedere că guvernatorul are obligația să-și exercite puterea cu un consiliu provizoriu alcătuit din reprezentanți ai tuturor naționalităților. Această formă de conducere era valabilă până la încheierea păcii generale. Delegații ucrainieni nu au împărtășit poziția realistă și nici A. Onciul, care dorea să preia puterea alături de ucrainieni³⁶. A doua zi, de altfel a fost convocată la Cernăuți, Vecea Populară ucrainiană. În hotărârea din 3 noiembrie 1918 a acestui organism se exprima dorința tuturor ucrainienilor de a forma un singur stat: “Vecea dorește alipirea părții austriece a pământului ucrainian la Ucraina”³⁷.

În aceste condiții la 4 noiembrie 1918, Iancu Flondor a avut o întâlnire cu contele Etzdorf, protestând și Ucraina privitoare la împărțirea Bucovinei. Președintele Consiliului Național Român din Bucovina a declarat că românii bucovineni vor acționa mai departe potrivit hotărârilor luate de Constituanta din 27 octombrie 1918³⁸.

Concomitent, conducătorii luptei naționale s-au preocupat și de întărirea propagandei românești pe plaiurile bucovinene. În acest sens a fost elaborat un statut pentru organizarea serviciului de *propagandă națională în Bucovina*. Potrivit documentului în Cernăuți s-a instituit un serviciu central de propagandă care depindea de Consiliul de

³⁰ *Convorbiri literare*, an 57, februarie 1925, p. 144 s. q.

³¹ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei cu România 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, 1918, p. 30.

³² T. Bălan, *op. cit.*, p. 91; vezi și Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, București, 1994, p. 4-5.

³³ *Ibidem*; Serghei Hacman, Vladimir Fisanov, *Bucovina la sfârșitul primului război mondial*, în AMP, XXII/1998, p. 607.

³⁴ Oszkár Jászi, *The Dissolution of the Habsburg Monarchy*, The University of Chicago Press, 1966, p. 145 s. q.

³⁵ C. Kirîțescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. III, ed. a II-a, București, f.a. p. 352.

³⁶ R. Economu, *op. cit.*, p. 12-13.

³⁷ Cf. S. Hacman, V. Fisanov, *op. cit.*, p. 611.

³⁸ Cf. Ioan V. Cocuz, *Viața politică din Bucovina în preajma Unirii din 1918*, în SAI, vol. XLVII-XLVIII/1984, p. 104.

Miniștri al României. El va fi condus de un director, un subdirector, un secretar și un casier. Noul organism va avea filiale în fiecare județ. În acest serviciu vor fi primiți români bucovineni, refugiați care au fost mobilizați ca ostași sau n-au luat parte activă la propaganda națională pentru dezrobire în cursul războiului. Scopul acestui serviciu este: a) lămurirea populației bucovinene asupra îndreptățirii și necesității unirii Bucovinei cu toate țările românești; b) combaterea oricărei propagande potrivnice idealului național; c) sfătuirea și ajutorarea în orice împrejurare a populației.

Mijloacele de propagandă vor fi multiple: prin viu grai, prin adunări, mitinguri, conferințe, în scris prin presă, broșuri. În acest scop se impune îmbinarea unui ziar zilnic, "redactat pe înțelesul mulțimii"³⁹.

În adevăr, ziarele au început să apară și să susțină cauza națională. Unul dintre acestea, gazeta "Viața Nouă" care era scos la Suceava scria în acele zile fierbinți fraze mobilizatoare: "Alături de ei (românii din România liberă și Transilvania n.n.), ne e și locul nostru. Soarte ne cheamă ca împreună cu ei să începem o nouă viață națională încheagând una și aceeași individualitate de stat național și independent"⁴⁰.

Activitatea de propagandă era cu atât mai necesară cu cât la 5/18 noiembrie 1918, contele Etzdorf a trecut administrația Bucovinei asupra românului Aurel Onciu și ucrainianului Omelian Popovici. I. Flondor, menționa un contemporan, a protestat cu vehemență declarând că A. Onciu "nu face parte din Consiliul Național și de aceea nici nu se supune hotărârilor luate de Adunarea din 27 octombrie"⁴¹. Numirea sa nu este întâmplătoare. Se urmărea ca noua conducere să fie credibilă în fața Antantei și, totodată, se rezolvau și pretențiile ucrainiene.

A. Onciu a rămas însă credincios principiilor sale politice și după înfăptuirea marii uniri. Într-o scrisoare adresată la 9 decembrie 1918 lui Iancu Flondor, el declara: "Acum Austria este moartă și cu ea a murit și politica mea. Orice reînviere este exclusă și a mă schimba la față nu mă lasă firea mea". Având în vedere eșecul principiilor sale, Onciu își exprima în scrisoarea menționată hotărârea de a se retrage "cu totul din politică", mai ales că scopul final al oricărei politici românești, deci și al politicii mele, unirea tuturor românilor s-a realizat deși pe altă cale decât o credeam eu posibilă"⁴². Ceea ce nu a înțeles însă A. Onciul este faptul că monarhia austro-ungară era la finele războiului în plină disoluție, iar orice "cosmetizare" a ei prin federalizare nu mai era posibilă. El nu a fost în pas cu derularea evenimentelor, ci s-a aflat în urma acestora.

Situația Bucovinei s-a complicat ca urmare a retragerii trupelor austro-ungare din Cernăuți și înaintării forțelor ucrainiene în provincie. În dimineața zilei de 24 octombrie/6 noiembrie 1918, Rada Ucrainiană din Liov își exercita în mod samavolnic suveranitatea ei asupra Bucovinei. Cu sprijinul Legiunii ucrainiene condusă de arhiducele Wilhelm de Habsburg, dornică să spargă unitatea românilor, A. Onciu se autointitula "Administrator al Molvoi de sus"⁴³. Perioada scurtă a administrației ucrainiene se caracterizează prin dezlănțuirea unei serioase prigoane îndreptată împotriva românilor. Sediul Consiliului Național Român din Cernăuți a fost devastat⁴⁴.

³⁹ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei...*, p. 84-85, anexa V.

⁴⁰ *Viața Nouă*, V, nr. 19, din 20 octombrie 1918; cf. și *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, Editura Militară, 1988, p. 744.

⁴¹ Cf. Ion I. Nistor, *Împotriva dezmembrării Bucovinei*, Cernăuți, 1938, p. 272; S. Hacman, *Procesele de autodeterminare națională din Bucovina, în toamna anului 1918, în Sfârșit și început de epocă*, Satu Mare-Zalău, 1998, p. 200.

⁴² Arh. Naț. Buc, fond Iancu Flondor, dosar 11/1910-1921, p. 57.

⁴³ T. Bălan, *op. cit.*, p. 133; I. Nistor, *Problema ucrainiană în lumina istoriei...*, ed. cit, p. 210.

⁴⁴ *Glasul Bucovinei*, I, nr. 6, din 8 noiembrie 1918.

În noile împrejurări crește starea de nesiguranță a populației, dezordinea se amplifică. Din aceste motive, Consiliul Național Român a cerut sprijin guvernului de la Iași, pentru a trimite trupe în vederea restabilirii ordinii și liniștii interne. La 23 octombrie /5 noiembrie 1918, Ministerul de Război a trimis un ordin generalului Iacob Zadic, comandantul Diviziei 8 Infanterie în care preciza că "Populația română din Bucovina, fiind amenințată de bande bolșeviste, guvernul a hotărât a-i da ajutorul necesar. În acest scop se ordonă ca generalul Iacob Zadic având în subordinele sale Regimentele 16, 29 și 37 Infanterie, precum și toți grănicerii și jandarmii care se găsesc în prezent cu serviciul de pază pe frontiera bucovineană, va ocupa fără întârziere Ițcani și Suceava, iar de aici va întinde progresiv ocuparea Bucovinei până la Cernăuți inclusiv". Documentul sublinia că generalul Zadic va primi întăriri regimentale 3 și 8 Roșiori care urmează să sosească în curând la Burdujeni⁴⁵. Ostașii români au pătruns cu emoție în teritoriul Bucovinei. Amintindu-și de aceste clipe mărețe, maiorul Anton Ionescu publica în paginile "Gazetei Bucovinei" din 1 decembrie 1935 un articol în care preciza "Era spre ziuă, întuneric însă, plutonul încolonat cu o patrulă ce-l preceda trece frontiera și se îndreaptă urcând drumul Ițcanilor (la 6 noiembrie 1918) spre Suceava. Peste sentimentul răspunderii ne copleșise un sentiment de măreție ce ne-a fost dat să pășim noi grănicerii cel dintâi în cetatea lui Ștefan cel Mare și sentimentul datoriei ce ne este dat nouă să marcăm repararea actului de nedreptate făcut de turci în 1777 (de fapt în 1775 n.n.) când au cedat Bucovina Austriei, decapitând pe Grigore Ghică Vodă"⁴⁶.

Concomitent, românii bucovineni și-au trimis delegați în Transilvania și România pentru a întări relațiile cu frații din aceste teritorii. Astfel, Claudiu Ușatiuc s-a îndreptat spre Arad, Ioan Nandriș s-a deplasat la Cluj, Vasile Sulea a luat drumul Chișinău, iar Vasile Bodnărescu a plecat la Iași⁴⁷.

În același timp, românii bucovineni și-au creat organe proprii de conducere. La 12 noiembrie (stil nou) 1918, Consiliul Național Român a votat "Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucovina". Potrivit acestui act normativ, puterea legislativă și executivă în vechea provincie românească era încredințat Consiliului Național Român, printr-un guvern ales din rândurile acestuia. Iancu Flondor a primit sarcina formării cabinetului fiind președintele acestuia și ad-interim la justiție, Sextil Pușcariu era la departamentul afacerilor externe, D. Popovici avea internele, Nicu Flondor deținea finanțele și ad-interim la apărare, Gheorghe Sârbu agricultură, Radu Sbierea instrucție, Ipolit Tarnavski – culte, Maximilian Hacman – comerț și industrie, Vasile Marcu – afaceri sociale și alimentație publică, Aurel Țurcanu era la lucrări publice, Cornel Tarnovietchi – comunicație, poștă și telegraf, Octavian Gheorghian – salubritate publică. Scopul acestui guvern era acela de a asigura desfășurarea normală a vieții social-economice și politice până la înfăptuirea Unirii Bucovinei cu România⁴⁸.

Pregătirile pentru realizarea Unirii Bucovinei cu România erau încheiate. În ședința Consiliului Național Român din 12/23 noiembrie 1918 s-a hotărât convocarea Congresului General al Bucovinei pentru ziua de 15/28 noiembrie, unde urma să se stabilească raportul politic al Bucovinei cu România.

⁴⁵ General de corp de Armată Cioflin (coord.), *Marele cartier General al Armatei române, Documente (1916-1920)*, București, 1996, p. 245-246, doc. 107.

⁴⁶ *Gazeta Bucovinei*, II, nr. 24, din 1 decembrie 1935; Vasile Gh. Miron, Mihai Ștefan Ceaușu, Ioan Caproșu, Gavril Irimescu, *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului 1388-1918*, vol. I, București, 1989, p. 736, doc. 439.

⁴⁷ Claudiu Ușatiuc, *Peste Măgura Tihupei spre Arad*, în *Revista Bucovinei*, II, nr. 11, noiembrie 1943, p. 533-534; A. Procopovici, *op. cit.*, p. 10-11.

⁴⁸ I. V. Cocuz, *op. cit.*, p. 107-108.

Cu multă vreme înainte de ora fixă, impunătoarea sală de marmură albă a Palatului Mitropolitan era ticsită de lume care aștepta cu nerăbdare și emoție ceasul Unirii. La 15/28 noiembrie 1918 s-a deschis *Congresul reprezentanților populației din Bucovina* format din 74 delegați români, 7 germani, 7 poloni, 13 ruteni. Au fost prezente ca oaspeți reprezentanții armatei române în frunte cu generalul Zadic, basarabenii: Ion Pelivan, P. Helippa, Ion Buzdugan și Grigore Cazalcu, iar din Transilvania au sosit la Cernăuți Gh. Crișan, Victor Deleu și Vasile C. Osvadă⁴⁹.

Lucrările Congresului au fost deschise de președintele congresului Dionisie Bejan, care a salutat “cu nețărmuită dragoste pe reprezentanții vitezei armate române, care la ordinul Majestății Sale, Regele Ferdinand I ne-a întins o mână de ajutor în clipele de cea mai grea cumpănă”. Vorbitorul a transmis un salut și reprezentanților “fraților noștri din Transilvania și Ungaria”. În același timp, președintele Consiliului Național Român a adresat un cuvânt cald “frunțașilor neamului românesc din Bucovina care ați venit cu inima însuflețită din tuspatur unghiurile țării ca să așeze piatra fundamentală pe care să se clădească trainic și neclintit România Mare”⁵⁰.

Președintele Congresului a fost ales Iancu Flondor în timp ce Radu Sbierea a fost desemnat prin vot secretar al acestui înalt for. Iancu Flondor a salutat, în cuvântul său, pe frații basarabeni, iar apoi a dat citire moțiunii de unire. Documentul făcea o trecere în revistă a istoriei Bucovinei arătând că în 1774 prin vicleșug “Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila alipită coroanei habsburgice”. În tot acest timp, românii bucovineni au fost persecutați. Ceasul dreptății a sunat însă, iar marele vis al neamului se va realiza, că “în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit din temelii ei”. În aceste condiții, “primul gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă acum spre Regatul României de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre”. Având în vedere noile realități, tradițiile istorice “*Congresul General al Bucovinei* întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puteri legiuitoare în numele suveranității naționale hotărâm: *Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României*”⁵¹.

În cuvântul său profesorul I. Nistor a dezvăluit nedreptățile făcute poporului nostru de marile imperii vecine. Vorbitorul a susținut cu tărie moțiunea de unire. Pe aceeași poziție s-a aflat Vasile Botnărescu. Reprezentantul polonilor din Bucovina Stanislav Kwiatkowski a salutat “călduros ziua sfântă a nașterii României. Unite”. Polonii din Bucovina își manifestau încrederea că guvernul României Mari “va acorda minorităților polone libertatea credinței catolice, libera întrebuintare a limbii polone în biserică și școală, libera așezare și exercitare a profesiunii”. Reprezentantul germanilor din Bucovina profesorul Alois Lebonten s-a pronunțat pentru alipirea acestei provincii la România. Delegatul țărănimii ucrainieni și-a exprimat dorința “de a trăi împreună cu țărănimia română și de aceea va vota Unirea Bucovinei cu România”⁵².

Citirea moțiunii a determinat un entuziasm de nedescris: “Sala se ridică în picioare – scria un contemporan – și aplauzele se prefac într-un vuiet de codru bântuit de furtună”. În picioare “cei prezenți jură credință ridicând mâinile”⁵³. Astfel, o nedreptate istorică se repara, iar visul românilor bucovineni după aproape un secol și jumătate se împlinea, ei revenind la patria mamă.

⁴⁹ Arh. Naț. Buc, fond P.C. M, dosar 17/1918–1919, f. 4.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 5–6.

⁵¹ *Ibidem*, f. 8.

⁵² Arh. Naț. Buc, fond Savel Rădulescu, dosar 187, f. 10–12.

⁵³ Idem, fond P. C. M, dosar 17/1918–1919, f. 18–19; I. Nistor, *Unirea Bucovinei ...*, p. 65.

Populația Bucovinei a primit cu vie satisfacție unirea provinciei lor cu România. Chiar în ziua de 15/28 noiembrie 1918, un grup de locuitori din Rădăuți, în frunte cu Constantin Năstase aducea "Omagiile cele mai călduroase marelui român Iancu Flondor și Constituantei din Cernăuți pentru munca deosebită prestată în aceste timpuri grele pe altarul națiunii române"⁵⁴. La 5/18 decembrie 1918, învățătorii din districtul Sucevei au adresat o telegramă de felicitare lui I. Flondor în care "Cu entuziasm nespus de mare salută Congresul Național Român exprimând atașamentul slujitorilor școlii față de acest act măreț"⁵⁵. Adunarea brigadierilor silvici și pădurarilor români din Cernăuți întruniți în 9/22 decembrie 1918 expediază sub semnătura președintelui Mihai Cerchez o telegramă lui Iancu Flondor exprimându-i "tatei românilor bucovineni sincerul lor devotament și vă oferă sprijinul în acțiunea întreprinsă"⁵⁶.

Și în Transilvania lucrurile se precipitau. În condițiile destrămării marilor imperii cu deosebire a monarhiei habsburgice, la 5/18 octombrie 1918, Al. Vaida Voevod a citit în Parlamentul de la Budapesta în numele Comitetului Executiv, declarația de la Oradea a Partidului Național Român din 30 septembrie/12 octombrie 1918, care proclama "în virtutea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele independența națiunii române din Transilvania"⁵⁷. Declarația a avut o importanță deosebită, ea era "un răspuns ferm al românilor față de tendințele de menținere a monarhiei dualiste pe baza autonomiei statale"⁵⁸.

Sub impulsul acestui discurs magistral, români și-au intensificat activitatea. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit la Budapesta Consiliul Național Român, iar la 2/15 noiembrie, acesta și-a mutat sediul la Arad devenind Consiliul Național Român Central. În paralel s-au creat consilii la care și gărzi naționale în întreaga Transilvanie la: Brașov, Sibiu, Alba-Iulia, Tg. Mureș, Blaj, Arad, Zalău, Deva, Hunedoara, Oradea etc.⁵⁹

Și în Austria evenimentele se precipită. La 11 noiembrie 1918 la Viena este proclamată republica, Carol I fiind nevoit, mai întâi să abdice ca împărat, apoi ca rege al Ungariei. În aprilie 1919 a fost decretată de către Parlament expulzarea din Austria a familiei imperiale, abolirea rangurilor și titlurilor nobiliare⁶⁰.

În noile împrejurări, populația trecea cu bucurie la înfăptuirea Marii Uniri. Se alegeau delegații la Adunarea Națională convocată pentru 18 noiembrie/1 decembrie 1918 în Alba-Iulia, oraș cu profunde rezonanțe istorice. Aici la 1 noiembrie 1599 Mihai Viteazul a intrat triumfal alipind Transilvania Țării Românești. Pe platoul *La Furci*, au fost trași pe roată Horia și Cloșca. Delegații prezenți în Alba-Iulia reprezentau toate clasele, categoriile și păturile sociale românești din Transilvania. Ei au fost aleși în mod liber în circumscripții electorale fără nici un fel de îngerință⁶¹.

⁵⁴ Arh. Naț. Buc, fond I. Flondor, dosar 18/1918, f. 23.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 11.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 19. O telegramă de felicitare a expedit la 15/28 noiembrie 1918 și Pimen – Mitropolitul Moldovei și Sucevei (*Ibidem*, f. 4.).

⁵⁷ Vasile Căpălneanu, Ion Sabău, Valeriu Achim, *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente (1848–1918)*, București, 1981, p. 299–300, doc. 155; Viorel Faur, *Declarația de independență națională, Oradea, 12 octombrie 1918, în Triumful marelui ideal. Făurirea statului național unitar*, București, 1988, p. 249–262.

⁵⁸ Artur J. May, *The passive of the Habsburg Monarchy 1914–1918*, vol. II, Philadelphia University Press, 1966, p. 792.

⁵⁹ Al. Roz, *Consiliul Național Român Central și Gărzile Naționale Române din Arad. Acte și documente*, vol. I, Cluj–Napoca, 1993, p. 115–116; Ioan Silviu Nistor, *Contribuții mureșene la marea Unire din 1918*, Cluj–Napoca, 1981, p. 75–98.

⁶⁰ Baron Charles de Wekman, *Le calvaire d'un empereur 1918–1922*, Paris, Payot, 1924, p. 14–20; A. Macartney, *The Social Revolution in Austria*, Cambridge University Press, 1926, p. 93, Jerome Tharaud, *Charles I. Empereur d'Autriche, Roi de Hongrie*, Paris, 1931, p. 116–126.

⁶¹ *Telegraful român*, Sibiu, an LXVI, nr. 122, ediție specială din 7/20 noiembrie 1918; *Ziarul Românul și Marea Unire*, volum editat de prof. Iulian Negrilă, București, 1988, p. 49–51.

Mase mari de oameni se îndreptau spre Alba Iulia cu trenuri, căruțe sau pe jos. Lucian Blaga, abia ieșit din adolescență descria în jurnalul său atmosfera existentă în acele zile la Alba Iulia precizând: "Pentru marea istorică adunare națională de la Alba Iulia, unde s-a hotărât alipirea Transilvaniei la patria mamă n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcea vreme de sute de ani"⁶². La rândul său, Eugen Hulea scria peste o jumătate de veac, înfățișând astfel atmosfera copleșitoare din cetatea Bălgradului "Când au început să pătrundă satele, micul orașel a fost pur și simplu năpădit, străzile stăteau parcă să plesnească sub privirea șuvoiului omenesc (...). Era o singură contopire grandioasă în spontaneitatea ei dictată de impulsul furtunos al voinței populare"⁶³.

În preziua adunării a sosit la Alba-Iulia o delegație a voluntarilor transilvăneni și bucovineni alcătuită din: Victor Deleu, Vasile Ovada, Avram Imbroane, T. Vasinca, dr. Boca, Eugen Goga, Ghiță Popp⁶⁴. Eugen Goga și Ghiță Popp au venit de la Moscova. Ion I. Lapedatu prezenta în memoriile sale întâlnirea cu Ghiță Popp, Silviu Dragomir, Iosif Șchiopu la Alba-Iulia astfel: "În drum m-am întâlnit cu câțiva prieteni tineri între care amintesc pe : Silviu Dragomir, Iosif Șchiopu, Constantin Bucșan și Ghiță Popp, care căutau încă unul, doi colegi care să redacteze o telegramă care după părerea lor trebuia trimisă monarhului (Regele Ferdinand) a doua zi după prima ședință"⁶⁵. De asemenea, potrivit corespondentului ziarului maghiar "Aradi Közlöny", la cafeneaua "Hungaria" o mare mulțime de oameni s-a strâns în jurul lui Ghiță Popp și Eugen Goga. Primul întors recent din Moscova "mai era îmbrăcat după moda bolșevică". El a făcut o declarație în care a înfățișat situația din România "aflată în fața unui proces de totală transformare". Autorul declarației se pronunța împotriva Unirii pe bază de condiții, arătând că alipirea condiționată nu are nici un rost. "În scurt timp va lua ființă un guvern al românilor din Ardeal și Banat care se va muta la Cluj, deoarece capitala Ardealului românesc va fi Clujul"⁶⁶. În realitate, Consiliul Dirigent s-a constituit imediat după 1 decembrie 1918, a avut sediul la Sibiu unde a rămas până la desființarea sa în 1920.

Președintele Consiliului Național Român Central Ștefan Cicior Pop i-a întâmpinat pe oaspeții basarabeni, bucovineni și pe reprezentanții voluntarilor români din Rusia cu satisfacție, declarând potrivit unui ziar al vremii: "Îi salut din adâncul inimii în patria lor liberată"⁶⁷.

În ziua istorică de 1 decembrie s-au adunat peste 100.000 de oameni veniți din toate colțurile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului. Cei 1228 de delegați au format prima Constituantă a neamului românesc. Ședința a fost deschisă la ora 10 de Ștefan C. Pop, iar Ioan Suci a prezentat situația alegerilor de deputați. Președinte al adunării a fost ales conducătorul Partidului Național Român, octogenarul Gh. Pop de Băsești.

Discursul solemn al adunării a fost rostit de Vasile Goldiș. El a evidențiat unitatea și continuitatea poporului român în teritoriul vechii Dacii. Vorbitorul s-a oprit asupra faptei memorabile a lui Mihei Viteazul. Oratorul a analizat apoi și momentul primului război mondial. Goldiș a apreciat unirea românilor din Ungaria, Banat și Transilvania ca pe o necesitate istorică "cea mai firească pretențiune a civilizațiunii". El a atras atenția că trebuie

⁶² L. Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, ediție de Ioan Holban, București, 1990, p. 179–180.

⁶³ Eugen Hulea, *Evocare. Unirea în perspectiva semicentenarului*, în *Apulum*, VII/2, 1969, p. 19–20.

⁶⁴ *Glasul Ardealului*, Brașov, I, nr. 20, din 21 noiembrie/4 decembrie și 23 noiembrie/6 decembrie 1918; *1918 la români...*, vol. X, București, 1989, p. 356, doc. 1529.

⁶⁵ Ioan I. Lapedatu, *Memorii și amintiri*, ediție de Ioan Opriș, Iași, 1998, p. 208–209; C. I. Stan, *Activitatea lui Ghiță în sprijinul recunoașterii internaționale a Marii Uniri*, în vol. *România și Conferința de Pace de la Paris (1919–1920)*, coord. Gh. Buzatu, V. Fl. Dombrinescu, H. Dumitrescu, Focșani, 1999, p. 48.

⁶⁶ *1918 la români...*, vol. X, p. 345, doc. 1529.

⁶⁷ *Foia Poporului*, Sibiu, XXVI, nr. 2, din 8 decembrie 1918.

acordate drepturi “tuturor neamurilor și tuturor indivizilor conlocuitori pe pamântul românesc aceleași drepturi și aceleași îndatoriri”⁶⁸. După încheierea cuvântării, V. Goldiș a citit Măritei Adunări Naționale *Hotărârea de Unire*. Potrivit documentului, teritoriile unite cu România urmează să se bucure de autonomie provizorie până la întrunirea Constituintei aleasă prin vot universal. Se recunoaște, de asemenea, deplina libertate națională tuturor minorităților, se acordă libertate confesională, vot universal, direct, egal și secret pentru ambele sexe în vârstă de 21 de ani, desăvârșita libertate de asociere, a presei, de întrunire de gândire, reforma agrară radicală, drepturi pentru muncitori. În vederea conducerii afacerilor națiunii române din Transilvania, Adunarea Națională hotărăște instituirea *Marelui Sfat Național Român* un organ reprezentativ diriguitor⁶⁹.

În continuare a luat cuvântul Iuliu Maniu care pe baza dreptului la autodeterminare al popoarelor a demonstrat justetea Unirii Transilvaniei cu România. Vorbitorul a precizat că neamul românesc a fost întotdeauna “sentinelă trează și conștientă a civilizației omenești”. El a afirmat că istoria ne-a învățat pe noi românii să nu așteptăm nimic decât de la propriile noastre puteri. Unirea întregii românimi există după opinia oratorului ardelean, în sufletele tuturor românilor. Maniu a recunoscut minorităților naționale aceleași drepturi, motivându-și punctul de vedere prin cuvintele care au intrat în istorie: “din asupriți ce am fost nu putem să devenim asupritori”⁷⁰.

Cel din urmă vorbitor a fost Iosif Jumanca, în calitatea de reprezentant al muncitorilor.

După încheierea cuvântărilor oficiale, Gh. Pop de Băsești a supus spre aprobare Adunării hotărârea citită de Goldiș, propunerea fiind primită în unanimitate cu mare însuflețire. Președintele poate astfel să anunțe hotărârea solemnă: “Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara mamă este pentru toate veacurile decisă”⁷¹.

Alți oratori oficiali și neoficiali de la tribune vesteau noua realizare: Miron Cristea, Iuliu Hossu, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Silviu Dragomir. Din partea basarabenilor a rostit o emoționantă cuvântare Pantelimon Halippa. Oratorul își exprima deplina satisfacție că pe drumul viitorului mergem de aici înainte un neam unit”. Patriotul basarabean preciza că “Noi la 27 martie am rupt spânzurațiile, am deschis închisorile alipindu-ne cei dintâi în sânul maicei noastre”. Bucuria lui Halippa era mare, căci noi românii “suntem azi stăpâni de la Tisa până la Nistru, o țară, un neam de 15 milioane”. De aceea, el își încheia cuvântarea cu urarea: “Trăiască Sfânta Unire a Neamului Românesc!”⁷²

Aprobarea hotărârii de unire cu o unanimitate deplină a produs o bucurie enormă participanților. Ziarul francez “Le Matin”, de pildă, descria în numărul său din 5 decembrie 1918 atmosfera deosebită care domnea la Alba-Iulia: “Drapelul românesc flutura pe toate edificiile publice, entuziasmul este indescriptibil. Oamenii plâng și se îmbrățișează pe străzi. Vechii coloni saxoni din Transilvania, care de secole au împărțit suprafețele românilor,

⁶⁸ *Românul*, Arad, VII, nr. 20, din 20 noiembrie/3 decembrie 1918; V. Goldiș, *Discursuri rostite în preajma Unirii și la Asociațiunea Culturală „Astra”*, ediție de Vasile Popeangă, Timișoara, 1994, p. 17-23; Gh. Șora, *Un document istoric: Cuvântarea solemnă și festivă al lui Vasile Goldiș la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918*, în *Ziridava*, XVIII, 1993, p. 285-286.

⁶⁹ *Ibidem*; Gh. Șora, V. Goldiș, *O viață de om așa cum a fost*, Timișoara, 1993, p. 353-360.

⁷⁰ *Unirea*, Blaj, XXVIII, nr. 7, din 20 noiembrie/3 decembrie 1918; Nicolae Josan, *Iuliu Maniu orator al marii Adunări naționale de la Alba Iulia*, în *Apulum*, XXVII-XXX/1990-1993, p. 561-574.

⁷¹ *Alba Iulia*, I, nr. 1, din 27 noiembrie/10 decembrie 1918; Ioan Scurtu, *Alba Iulia – 1 Decembrie 1918*, București, 1988, p. 148-149.

⁷² *Pan Halippa la Alba Iulia 1 Decembrie 1918. Frații Ardeleni, Bănățeni și Ungureni*, în *Glasul Ardealului*, I, nr. 22, din 24 noiembrie / 7 decembrie 1918.

participă din inimă la bucuria lor”⁷³. Cotidianul american de mare tiraj “The New-York Times” din 11 februarie 1919 afirma că la Alba-Iulia a avut loc “o mare sărbătoare a românilor transilvăneni”, căci o mulțime dea 100.000 de oameni îmbrăcați în diverse costume pitorești, a aclamat cu entuziasm cuvântările fruntașilor naționali. O ordine perfectă a fost menținută de Garda Națională și de țărani înarmați (...). S-a adoptat cu unanimitate o rezoluție care declară unirea tuturor românilor, din toate teritoriile locuite de ei, și afirmă dreptul inalienabil al românilor asupra întregului teritoriu. Se vor garanta libertăți tuturor naționalităților minoritare, în ce privește limba și administrația”⁷⁴.

Tot în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, Regele Ferdinand I și Regina Maria, însoțiți de generalul Berthelot, se întorc în fruntea trupelor aliate în București, aclamați de populația românească, care-i pomenește cu lacrimi de bucurie⁷⁵.

Realizarea României întregite, a tuturor românilor prin actele plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia a însemnat împlinirea unui ideal secular al poporului nostru. Ea a fost rezultatul luptei românilor din toate provinciile unite precum și a solilor aflați misiune sau emigrație peste hotare.

Înfăptuirea desăvârșirii unității naționale românești se înscrie în contextul internațional mai larg al destrămării marilor imperii țarist, turc, austro-ungar și german. Prin acestea s-a reparat o nedreptate istorică. S-a realizat un act firesc și necesar, impus de mersul înainte al societății românești. Actele de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au fost ratificate în cadrul Conferinței de Pace de la Paris. Despre evoluția relațiilor româno-ruse în cadrul acestui înalt for internațional ne vom ocupa în ultimul capitol al lucrării de față.

CONSTANTIN I. STAN

THE ACCOMPLISH OF THE ROMANIAN NATIONAL UNITY IN THE FALL OF 1918 AND THE ROMANIAN-RUSSIAN-UKRAINIAN RELATIONSHIP (Abstract)

The author analyses the political diplomatic litigation between Romania, Russia and Ukraina regarding Bukovina and Transylvania, pointing out the contribution of Romanians from Transylvania and Bukovina during the autumn of 1918 to the fulfilment of the Romanian national unity. The author examines the relationship between the Romanians who were in the country and these from abroad, the correlation of the efforts for realization of national unity. The study also examines the part played by sons of the region of Transylvania and Bukovina in the national epos reminding of Iancu Flondor, Gh. Grigorovici, Sextil Pușcariu, Gh. Pop de Băsești, Iuliu Maniu, Victor Deleu. The study ends with the analysis of the importance and the consequences of their labour as well as of the solidarity of the international public opinion of the foreign political circles.

⁷³ C. Botoran, O. Matichescu, *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar*, Cluj-Napoca, 1980, p. 239, doc. 110.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 241-242.

⁷⁵ C. I. Stan, *Generalul Berthelot și revenirea familiei regale în București (18 noiembrie/1 decembrie 1919)*, în *Revista de istorie militară*, nr. 2 (54), 1999, p. 14-15; Dumitru Suci, *Monarhia și făurirea României Mari*, București, 1997, p. 215-216.